

Vår frihetsdag

Taler

Arnulf Øverland

Dato

17 mai 1945

Sted

Djurgården, Stockholm

- 1 Fra vår barndom husker vi den 17. mai som en dag, full av brus og kaker - og flag og endeløs hurraroping - men først og sist tøilesløse utsvevelser med brus og kaker. Og vi fikk penger til fyrverkeri, vi kjøpte pappkanoner og kruttkjerringer, som vi tente på og slengte innunder skjortene på bortkomne bondekoner og
- 5 kjempestore tanter - det var riktig en gledesdag for oss uskyldige barn. Vår frihetsdag - for vi hadde fri fra skolen.

- Siden tapte dagen meget av sin betydning, og ingen offentlig veltalenhet kunde bøte på det. Den blev nærmest en vårfest, og man grep den som en kjærkommen
- 10 anledning til å forsømme sine plikter og løpe fra sitt ansvar. Det må man av og til gjøre, ellers blir man underlig.

- Men frihetsdag? - Det er jo ganske merkverdig, at man plutselig skal stå op og holde skåltaler, fordi man har stemmerett og lever i et nogenlunde civilisert
- 15 samfund! - Man følte sig som et komitémedlem!

Slik var det. For lenge siden.

Alt er blitt anderledes.

20

17. mai 1940 skrev Nordahl Grieg:

«Idag står flaggstangen naken

- 25 blandt Eidsvolls grønnende trær.

Men nettop i denne timen

vet vi hvad frihet er.

Der stiger en sang over landet,

seirende i sitt sprog,

35

skjønt hvisket med lukkede leber

under de fremmedes åk.

40 Det fødtes i oss en visshet:

Frihet og liv er ett,

så enkelt og uundværlig

45

som menneskets åndedrett . . . »

Ja, vi har fått lære. Vi har fått lære, at friheten ikke er nogen kapital, som vi bare kan gå og heve renter av. Friheten er ikke instituert og grunnfestet slik, at den
50 ikke kan tapes. Tvertimot. Fremmede kan komme og ta den fra oss med våpenmakt. Farrædere kan selge den for oss. Og den kan gli oss ut av hendene, uten at vi merker det, hvis vi mister sansen for den. Det burde vi ha visst.

Vi må forstå, hvad friheten er. Vi må holde på den, vi må bruke den, vi må
55 kjempe for den og daglig gjøre oss fortjent til den. Kun da vil den bo hos oss!

Vi har lært dette nu, slik at vi antagelig husker det for resten av livet.

Lærepengene har vi iallfall betalt. I kontanter skulde de beløpe sig til noget sånt som 12 milliarder kroner. Og det er enda det minste av det, som er tatt fra oss.

60 Fem år av livet er mer!

Det er fem år siden vi har fått lov til å holde stevne og tale med hverandre, fem år siden vi har kunnet sende et brev uten å få det gjennemsnuet av censur, fem år siden vi har kunnet skrive i en avis. Hvert ord i det norske sprog har vært
65 straffbart. Muntlig, skriftlig eller på trykk har det vært straffbart - hvis det da ikke var en løgn!

Langørete politispioner har lusket omkring på alle gatehjørner og i alle

70 offentlige lokaler for å komme på spor etter norsk tenkemåte. Tausheten la sig omkring menneskene og gjorde dem ensomme. De visste ikke lenger, hvad naboen mente, eller hvem han egentlig var. De kjente ham ikke. Og avisene bredte daglig sitt lumske giftstoff ut over det mørklagte land.

75 Slik var det hjemme i Norge. Men de landflyktige, hadde de det bedre?

Hos det gjestfrie broderfolk behøvde de ikke lide nogen nød, arbeide kunde de få, og de var utenfor Gestapos rekkevidde. Men bare å sitte og vente på, at de andre skulde tilkjempe oss friheten og gi oss vårt land tilbake - uten selv å kunne foreta sig noget . . . Nei, godt har de ikke hatt det.

Bedre var det vel for dem som nådde over til England og for våre sjøfolk, de som kunde kjempe. Men også for dem har tålmodighetsprøven vært hård.

85 Og om oss, som satt i konsentrasjonsleirer i Tyskland, vil jeg ikke snakke. Ikke idag.

Vi har lært en ting, alle sammen. Vi vet hvad friheten er verd. Når vi synger siste vers av vår nasjonalsang, så vet vi hvad vi sier. Og vi vet hvad 17. mai er for en dag.

Det er vår grunnlovs dag. Det var den, våre fiender rev i stykker og trampet på. Og det er den, vi har fått tilbake.

95 Dette gamle papiret - inspirert av Amerikas frihetskamp og av de nyskapende ideer fra den franske revolusjon, skrevet på Eidsvoll i maidagene 1814, da nordmennene følte, at nu var tiden kommet, nu måtte de proklamere sin frihet, dersom de vilde ha den! - dette gamle papiret inneholder den dag i dag de klareste uttrykk for det, vi forstår ved menneskerettighetene.

100

Grunnloven sikrer oss menings- og samvittighetsfrihet og fritt ord. Den gir oss rettssikkerhet og likhet for loven. Og den gir oss selvbestemmelsesrett og folkesuverenitet.

105 På alle punkter blev den krenket, alle dens garantier blev tatt fra oss. Nu har vi fått den tilbake, nu er vår grunnlov atter trådt i kraft. Sandelig, idag har vi årsak til å feire grunnlovsdagen!

110 Feire en festdag, det kan vi nok gjøre. Det er ikke den tyngste opgave, som venter oss. Vi kommer til å få en liten job med gjenopbygning av nedbrente byer og herjet land. Men det vil andre fortelle om. Ofte og lenge.

Jeg skal bare nevne en liten ting, som mange av de andre vil glemme: Nazismen i
115 Tyskland har lidt nederlag, og der vil den vel ikke så snart reise på hodet. Men den har ni hoder. Og den har mange underjordiske bunkers og vel skjulte tilfluktssteder i alle land og hos alle folk.

Til syvende og sist er nazismen ikke bare en statsform eller en ideologi, men en
120 karakteregenskap, en sykelig karakteregenskap. Når denne karakteregenskap utvikler sig hos store deler av et folk, da slår den igjennom og blir politisk aktiv.

Da kan vi gripe inn mot den og slå den ned. Men utrydde den er ikke så lett. Vi ser den ikke hos oss selv - før den bryter ut i fullt flor og med faner og uniformer
125 og messingmusikk - og da kanskje vi selv er med og roper hurra for den! - Og vi tror slett ikke det er nazisme, men kaller det en nasjonal gjenreisning, - og ned med kulturbolsjevismen og usedeligheten og gudløsheten, og nu må vi ha en jemhård ungdom og et stålsatt folk, og lirum larum og katta legger egg!

130 Vil vi utrydde nazismen, da får vi kanskje begynne hos oss selv - og være meget opmerksom på utviklingsretningen i vårt eget land.

Nazismen, det er herskesyken i alle dens former. Liberalismen er det sunde menneskes glede over livet og hans respekt for andre menneskers rett til fri
135 livsutfoldelse.

Jeg kan belyse det nazistiske livssyn med et lite eksempel: Under et forhør, som jeg var gjenstand for, da jeg blev arrestert, fant en av gestapofolkene anledning til å uttale sig om norsk folkekarakter : «Det som irriterer mig så grenseløst her i
140 Oslo,» sa han, «det er å se folk drive omkring på gatene midt på formiddagen uten å bestille noget.»

Jeg svarte ikke. Det vilde ha vært meget uklokt. Jeg kunde ha fått uberegnelige ubehageligheter av det; men jeg vilde ikke ha formådd å trenge inn til det lille
145 forstandens lys, som muligens blaffet i hodet på ham.

Ellers kunde jeg jo hatt lyst til å fortelle den høie herre, at for min skyld behøvde han ikke bli i Oslo og ergre sig over oss. For min skyld kunde han like gjerne
150 reise tilbake til Berlin og glede sig over et folk, som arbeidet fra tidlig morgen til sent på kveld, med å utspionere hverandre, arrestere og forhøre hverandre, skrive forhørsprotokoller og fylle svære kontorkomplekser fra kjeller til loft med papir, papir, imens de lot sine soldater plyndre nabolandene for de livsfornødenheter, de selv ikke hadde tid til å produsere.

155 Og jeg kunde hatt lyst til å tilføie, at jeg virkelig vil håpe, at folk i Norge vil ta sig tid til å drive litt på gater og landeveier, gjerne midt på blanke dagen, når været er pent. Det er bedre å gjøre det, enn å sitte ti timer om dagen og skrive ut skjemaer og protokoller. Det er behageligere, og det er ulike fornuftigere.

160 Ti timers kontorarbeide eller eksersis må i det lange løp virke fordummende og ødeleggende på et folk. Det kan ikke bli annet enn tyskere av et folk som mishandler sig selv på den måten.

165 Men fred være med dem! Nu reiser de vekk! Og vi skal få komme hjem igjen!

Når det hele er gått såpass smertefritt, så skylder vi Sverige stor takk for det. Når sulten hjemme i Norge ikke er blitt verre enn den er, og når vi fra fangeleirene slapp levende ut igjen, de fleste av oss, så kan vi takke Sverige, og særlig Sveriges
170 Røde Kors.

Og når tyskerne drar sig ut av Norge uten å gjøre hele landet til en ørken, som tanken vel opprinnelig var, så tror jeg også det skyldes den omstendighet, at Sverige var beredt på å gripe inn.

175 Vi skylder Sverige stor takk. Det er lite, vi har å by igjen. Det er ikke annet enn følelser. Men de er hjertelige.

Vi skal få komme hjem igjen.

180 Vi som var landflyktige eller i fangenskap, skal få komme hjem igjen. Og de som var i Norge hele tiden, de skal også få komme hjem igjen. Vi skal få begynne å leve påny, arbeide for oss selv, glede oss over dette armodsmagre og steingrå landet, som vi synes er vakrere enn alt annet vi har sett. - Dette landet som
185 krever så meget arbeide, og som gir så lite av kontant arbeidslønn, men som enda

gir oss det vi trenger. Og som gir oss sundhet og alvor og varme og kjærlighet.

Vil du ha mere?

190

Alt du gir, får du rikelig igjen i Norge. Det er et godt land. Det er godt å bo der.
Og lykkelige er vi som skal få komme hjem igjen!

195

Kilde

Øverland, Arnulf: Det har ringt for annen gang Oslo 1946.

200

Emner

17. mai-tale

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/var-frihetsdag>

205

210

215

220